

mostani feladatai. A mai ellenség sokkal alattomosabb, és jóval nagyobb a hatalma. Ez az ezredforduló utolsó éveinek kihívása a „féktelen materializmus, az erkölcsi értékek iránti közömbösség és a fogyasztói társadalom vírusa” ellenében.

Az idős pápa kezébe veszi pásztorbotját (melyre néha már támaszkodni kénytelen), és Krisztus földi helytartója új, mai hadjáratot indít, hogy a kereszténység eszméjét újra és újra eljuttassa a fogyasztói társadalmakban élő hívei szívéhez is.

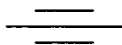
A SZENTATYA ÜZENETE A MAGYAR NÉPHEZ:

„Az ökumenikus mozgalom nem kis teljesítménye, hogy évszázados bizalmatlanság után alázatosan és őszintén elismerjük egymás közösségeiben Krisztus ajándékainak tevékeny jelenlétét és termékenységet. Ezért a mindnyájunk életében tapasztalható isteni tevékenységért köszönetet mondunk Istennek.” (Debrecen, 1991. augusztus 18.)

„Gondolataimban most mindazokhoz fordulok, akiket bármilyen ínség sújt ebben az országban: a hajléktalanokhoz, a munkanélküliekhez, a bevándorlókhoz, a válások áldozataihoz, a kábítószer-fogyasztókhoz, az alkoholistákhoz, és mindazokhoz is, akik könnyelműségükkel vagy felelőtlenségükkel veszélyeztetik saját jólétüket vagy másokét. Ne áltassuk magunkat: a szegénységet és a kizsácoltságot bizonyos helyzetekben csak úgy küzdhetjük le, ha mindnyájan egyesítjük kitartó erőfeszítéseinket. Olyan társadalom felépítése felé kell haladni, amelyben mindenki lehetőséget kap arra, hogy emberhez méltóan élhessen, és megfelelő módon elláthassa önmagát és családját.” (Szombathely, 1991. augusztus 19.)

Nemcsak a hívő katolikusokhoz szólt a szentmisék homíliáiban, hanem a magyar társadalom minden rétegét – világnézetre és vallásra való tekintet nélkül – megerősítette a Szentatya az erkölcsi újjászületésért, a hazáért és a demokráciáért érzett felelősségében. Biztatást adott a reményvesztett, távlatok nélkül élő embereknek – főként a fiataloknak –, és kiengesztelődést tett a testvéregyházak képviselői felé.

Gulliver Könyvkiadó Kft., Budapest, 1996.

DR. OLÁH JÁNOS

Juhász Gyula Tanárképző Főiskola
Szeged

A magyar nevelés- és iskolatörténet kronológiája 1996-1996

1996-ban ünnepeljük az első hazai tanintézet megalapításának 1000. évfordulóját. A jeles eseményt számos kiadvány köszönti, közülük is kiemelkedik Mészáros Istvánnak a címben említett munkája.

A könyv a magyar iskolatörténet legfőbb tényeire vonatkozó alapvető kronológiai adatokat tartalmazza. Hasznos, nélkülözhetetlen kézikönyv az iskola- és neveléstörténeti, valamint műveltség-történeti szakembereknek és az intézményes oktatás-nevelés hazai múltja iránt érdeklődők szélesebb körének.

A munka úttörő jellegű, hiszen a szerző nem támaszkodhatott korábbi hasonló hazai vagy külföldi gyűjteményekre. Mészáros István Magyarország legfontosabb iskolatörténeti tényeit vizsgálta, olyan tények regisztrálását vállalta, amelyek a tanulóifjúság, a pedagógustársadalom, illető-

leg az oktató-nevelő intézmények életének, tevékenységének tanulmányozásához, megismeréséhez fontosak és szükségesek.

A kötet első része a XI. századtól a XX. század közepéig dolgozza fel az eseményeket. A második rész 1949-től 1990-ig tárgyalja a tényeket. A első rész 108 oldal terjedelmű, a második rész a 205. oldalig tart. A harmadik rész 1990-1996-ig informálja az olvasót (a 314. oldalig). A könyv második és harmadik része – érthető okok miatt – jóval terjedelmesebb az elsőnél. A szerző Magyarország adatait közölte, Horvátország iskolaügyi adatainak ismertetésére nem vállalkozott.

Egyet lehet érteni Mészáros István azon szándékával is, hogy az 1919-ben elcsatolt volt magyar országrészek adatait sem dolgozza fel. Ez az utódállamok kutatóinak feladata, hiszen ők rendelkeznek megfelelő nyelvismerettel, s ők talán jobban hozzáférnek a szükséges adatokhoz. Ez vonatkozik a világ különböző részein élő magyarságra is. Reméljük, az egyes országok szakemberei elvégzik ezt a feladatot.

Addig is jó lenne, ha a szerző könyvét lefordítanák angol, német és más nyelvekre, hogy az Internet révén hozzáférhetővé váljon a munka a magyarul nem tudók számára is, hiszen nemzetünk népszerűsítésére most nagy szükségünk van.

A szerző tudatosan törekedett arra, hogy egy-egy korszak legfőbb jellegzetességei, más korszakoktól megkülönböztető, meghatározó specifikumai világosan kitűnjenek. Az egykori diákok mindennapjait hűen jellemző apróságoktól a nagy horderejű tanügyi döntésekig mindenre kitér a könyv. A tárgyilagosság eszményéhez Mészáros István mindvégig következetesen ragaszkodott.

A kötet a kronológiák hagyományos funkcióján túl további lehetőségeket is ígér. Segítségével elkészíthető a magyar iskolatörténet kronológiájának számítógépes feldolgozása, központi adatbázisa, s a helyi (megye, város, község) iskolatörténeti kronológiák elkészítésére is ösztönzést adhat, ugyanakkor jelentős segítséget nyújt a történelmi egyházaknak is.

A könyv megismerése után elmondhatjuk, hogy teljesült a szerző szándéka: „Csupán a ”száraz” tények és adatok sokasága szerepel e kötetben, mindenfajta minősítő megjegyzés nélkül. Mégis reméljük, hogy segítségükkel – mint sajátos optikán át – a magyar iskola történetének fő vonulata, ennek újszerű képe bontakozik ki az olvasó előtt.”

Aki úgy vélné, egy kronológia csak alkalmankénti fellapozásra szolgáló kézikönyv, annak kellemes meglepetést szerez majd e munka. Bizonyára sokan lesznek, akik úgy látják, hogy érdemes egyvégtében elolvasni a magyar iskola ezer évének változatos és tanulságokkal teli történetét, ránk hagyományozott örökségét.

1996-ban emlékezünk meg arról, hogy ezer esztendeje kezdődött a magyar iskolázás a dunántúli Szent Márton hegyén. E kronológiakötet a millenáris emlékezés legkiemelkedőbb dokumentuma.

Minden pedagógus, diák és volt diák figyelmébe ajánljuk. Az országos lapok tájékoztatása alapján a pedagógusok jelentős támogatással vásárolhatják meg a könyvet, Budapesten a Múzeum körúton lévő Pedagógus Könyvesboltban, vidéken sajnos ma még (érthetetlen okok miatt) nehezebb hozzáférni. Megrendelni a Nemzeti Tankönyvkiadó Rt. irodájában lehet (Budapest, Szobránc u.)

A mű igazi sikernek számít.

Nemzeti Tankönyvkiadó, Bp., 1996. 315.p.

*

Mészáros István iskolatörténeti munkái

1996-ban ünnepeljük az 1000 éves magyar iskolát. Az utána következő évek is a megemlékezés évei sok magyar iskolának, hiszen több intézményünk hamarosan 100 éves lesz, tanúsítva azt, hogy a kiegyezés utáni időszak az első világháborúig a magyar történelem egyik legdinamikusabban fejlődő korszakának tekinthető. Ez volt a „boldog, békebeli időszak”, amikor az emberek a monarchiában is fenntartás nélkül hitték, hogy a tudományok fejlődése jobbá teszi az embereket, a társadalmat. Rengeteg iskola, színház, kórház épült ekkor. Az oktatási intézményekben a polgárosodással kapcsolatos hagyományok alakultak ki, melyek részben ma is hatnak. Sok intézetben mostanában felvetődik az óhaj, hogy meg kellene írni az iskola történetét, csak hogyan? Ebben segítenek Mészáros István munkái, melyeket az alábbiakban ismertetünk.

1995-ben jelent meg a magyar iskolatípusokat bemutató könyv immár második kiadásában. (*Magyar iskolatípusok 1996-1990. Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum, Bp., 1995. 2. kiadás, 178 p. Az első kiadás 1991-ben jelent meg.*) Iskolatörténeti tanulmányok megírásához rendkívül fontos, nélkülözhetetlen forrás, hiszen alig volt olyan korszak, amikor valamilyen jelentős változás ne született volna, gyakran változott az iskolák profilja, új törvények, utasítások, tantervek módosították az intézmények belső életét. Ezek leírása az említett kiadványban található. A magyar iskolarendszer kb. 200 típusát írja le a szerző 996-1000-ig. Nemrégem egy volt tanítványom beszámolt arról, hogy egy németországi iskolával létesített intézményük kapcsolatát, s a német kollégákat érdeklí, hogy magyar iskolarendszer, megkért, hogy javasoljak neki egy könyvet, melyben minden fontos ismeret együtt van. Az említett könyvet ajánlottam. Most a Módszertani Közleményeken keresztül a többi kolléga figyelmét is felhívom erre a könyvre. Véleményem szerint minden iskolának könyvtára számára be kell szereznie ezt a munkát, ha eddig nem volt alkalma rá. (Az OPKM-ban megvásárolható. Bp., Honvéd u. 9.)

Legelső iskolánkat a bencés szerzetesek szervezték Pannonhalmán (a középkori Szent Márton hegyén). A XVI. század végéig folyt itt a képzés. 1786-ban II. József feloszlatta a hazai bencés házakat is. I. Ferenc király 1802-től igyekezett korrigálni elődje, intézkedéseit, s Pannonhalmán újból megindulhatott a képzés. 1920-ban gimnáziumot szerveztek, de ekkor is nehéz évek következtek. Az 1927/28-as tanévben az oktatás megszűnt. 1939 őszén nyílt meg a helyi tanterv alapján működő olasz gimnázium. 1948-ban államosították az intézetet. 1950-től Pannonhalmi Bencés Gimnázium néven újra működik, azóta az ország egyik legismertebb középiskolájaként tartják számon. Ma mindenki Pannonhalmáról beszél. Figyelmet érdemelnek azonban a soproni, a budapesti és csepeli gimnáziumok is, melyek történetét Mészáros István írta meg.

1636-ban nyílt meg Sopronban, a leghűségesebb magyar városban a jezsuita gimnázium. 1770-től a Domonkos-rend tagjai oktattak az iskolában. 1802-ben került a bencések irányítása alá, amelyet – 146 éven keresztül – 1948-ig vezettek. Ekkor az iskolát államosították, majd mint gimnáziumot megszüntették. Ma, négy és fél évtized elteltével az Erdőgazdasági és Fai-pari Szakközépiskola tanárainak és tanulóinak otthona ez az ősi épület, s az elképzelések szerint a jövőben is változatlanul ez lesz a rendeltetése. Az új intézmény nem tekinti magát jogutódnak. „Úgy tűnik: ebben az esetben sikeres volt” az a végső harc...” – fejezi be szomorúan könyvét Mészáros tanár úr.

(A soproni bencés gimnázium, Bencés Kiadó, Pannonhalmi Főapátság, 1994. 212 p.)

A másik könyv a budapesti és a csepeli bencés intézetekkel foglalkozik. 1923-ban nyílt meg Budapesten a bencés gimnázium, s 25 évig, az 1948-ban bekövetkezett államosításig működött, majd Fazekas Mihály Gimnázium néven tevékenykedett.

Csepelen (később Budapest XXI. kerülete) 1945 szeptemberében nyílt meg a bencések vezetése alatt álló Jedlik Ányos Gimnázium. 1948-ban államosították, s ma is régi nevén folyik falai között a tanítás. Az államosított intézmény teljesen megtagadta az elődintézményt, azzal semmi

közösséget nem vállalt, mint Mészáros István írja: „a magyar iskolatörténetben szokatlan módon”.

Ez a könyv is rendkívül olvasmányos munka, fontos következtetések levonásához segíti az olvasót, iskolatörténeti munkák elkészítéséhez feltétlenül javasoljuk, de minden magyar pedagógus figyelmébe is ajánlhatjuk.

(A budapesti és csepeli bencés gimnáziumok, Bencés Kiadó, 1994. 176 p.)

A két munka megrendelhető a következő címen: *Bencés Kiadó, 1122 Bp., Kérő u. 18.*; megvásárolható: *Bencés Könyvesbolt, 1053 Bp., V., Ferenciek tere 9.*

Vártörténeti kiállítás a honfoglalás 1100. évfordulójára

A mai világban, amikor világszerte megélénkült a történelem iránti érdeklődés, jelentős szerepet kap az az impozáns kiállítás, amely a budavári palota intézményeinek összefogásával és a főváros I. kerületi önkormányzata támogatásával készült a magyar honfoglalás 1100. évfordulójára.

A látványos tárlók élénk vetítik a királyi vár sokszázados történetét.

I. A Várhegy korán benépesült. IV. Béla király a tatárjárás után várat építtetett, s fallal kerített várost alapított. A hegy legmagasabb pontján kúriát emeltetett az udvar részére. Az Árpád-ház kihalását követően az Anjou- királyok egy ideig mellőzték Budát. Székhelyüknek Visegrádot tartották. A 14. sz. közepén azonban visszatértek, és Nagy Lajos király öccse, „haragos” István herceg egy róla elnevezett, romjaiban ma is álló tornyot emeltetett, mely később – az ugyancsak ideköltöző – Lajos király új palotája magjává vált. Ettől kezdve Buda – a török hódításig – Magyarország állandó fővárosává vált. (A vitrinben láthatók: Nagy Lajos (1342–82) királyi udvara a Képes Krónika színes miniatúráján, valamint az Anjou-kori palota, az István vár rajza.)

II. A budai királyi palota fénykora a 15. században volt, amikor is Luxemburgi Zsigmond magyar és cseh király, akit német-római császárrá is koronáztak, rangjához méltó, nagyszerű építkezésekbe kezdett. A munkálatok jeles művészi igényét s színvonalát bizonyítják az 1974-ben feltárt budavári gótikus szoborleletek is. A palota legnevezetesebb része pedig a hatalmas – 73x18 m nagyságú – lovagterem volt, mely Európa-szerte páriját ritkította. (A tárlóban Zsigmond királyt ábrázoló szoborfej a budavári gótikus szoborleletből.)

III. Hunyadi Mátyás (1458–90) folytatta Zsigmond építkezéseit. Elsőként követte az itáliai reneszánsz stílus példáját. Mátyás szép lodzsákat, függőkertet, díszkutakat emeltetett. A tetőket mázas cserepekkel fedette be. Európában egyedülállóak voltak az udvarokon felállított nagy bronzszobrok. A belső tereket reneszánsz márványfaragások és értékes festmények díszítették. A királyi énekkarral s könyvtárral (Bibliotheca Corviniana) csak a pápai vetekedhetett. (Rekonstrukciós rajz szemlélteti a palota Mátyás udvarát, de szembetűnik a Mátyást ábrázoló vegyesmázas kályhacsempe is.)

IV. Az 1526-os mohácsi csatában II. Lajos életét vesztette az ütközetben, és Buda először időlegesen, majd 1541-ben közel 150 esztendőre török kézre került. A törökök által kifosztott palota leginkább üresen állt, és pusztult az elhanyagoltságtól. Az 1686. évi felszabadító ostrom csupán romhalmazzal találta a fényes épületek helyett. (A súlyos ostromokat patinás rézmetszetek látatják.)